

Sagmai-hara, 28 maja 2021 r.

Michał A. Piegzik

Instytut Historii Państwa i Prawa

Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii

Uniwersytet Wrocławski

STRESZCZENIE ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

Tematem, jak również przedmiotem niniejszej rozprawy jest *Spór o kształt Kodeksu cywilnego w Japonii w latach 1889–1892*. Dysertacja została przygotowana pod kierunkiem prof. dra hab. Leonarda Górnickiego.

Ustalenia naukowe zawarte w rozprawie są wynikiem wieloletnich badań prowadzonych w dwóch ośrodkach akademickich: Uniwersytecie Wrocławskim (w ramach Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii; Instytutu Historii Państwa i Prawa) oraz Tokijskim Uniwersytecie Metropolitalnym (w ramach Wydziału Prawa; Instytutu Prawa Cywilnego). Część zagadnień związanych z tytułowym epizodem historii japońskiego prawa cywilnego była dotychczas prezentowana przede mną w formie wystąpień na konferencjach naukowych, bądź publikacji w czasopiśmie naukowych.

Zarówno w polskiej, jak i zachodniej nauce prawa, tematyka sporu o kształt Kodeksu cywilnego w Japonii (jap. Mimpōten ronsō) pozostaje całkowicie niezbadanym obszarem. W japońskiej nauce prawa należy ona do historii prawa cywilnego (jap. Mimpōshi) jako część ogólnej dziedziny naukowej historii prawa (jap. hōseishi).

Rozprawa składa się ze wstępu, siedmiu rozdziałów i zakończenia. Pracę wieńczy bibliografia oraz spis treści. Systematyka dysertacji wynika bezpośrednio z przyjętego celu badawczego.

We wstępie zdefiniowano tytułowy spór o kształt Kodeksu cywilnego, wyznaczając także jego cezury czasowe i terytorialne. W dalszej kolejności przedstawiono pytania badawcze, a także jedną główną i trzy uzupełniające tezy. Omówiono również stan badań na historią nowoczesnego japońskiego prawa cywilnego w polskiej, zachodniej i japońskiej nauce prawa, przechodząc do scharakteryzowania źródeł archiwalnych i opinii prawnych z ery Meiji, na których została oparta niniejsza rozprawa.

Głównym celem pracy jest przedstawienie sporu o kształt Kodeksu cywilnego w Japonii w latach 1889–1892 na tle wielkiego procesu kodyfikacyjnego ery Meiji. Został on

zapoczątkowany w 1868 r. wraz z przełamaniem wiekowej izolacji Japonii (jap. sakoku) oraz restauracją władzy cesarskiej (jap. ōsei fukko), zakończył się zaś w 1899 r. wraz z wejściem w życie Kodeksu handlowego – ostatniego z pięciu podstawowych kodeksów. Kodyfikacja prawa cywilnego była równie długotrwałym procesem i jej zakończenie poprzedził spór o kształt tzw. Starego Kodeksu cywilnego (jap. Kyū Mimpō), który pomimo wątpliwości natury prawnej, politycznej i społecznej został opublikowany w 1890 r. przez gabinet A. Yamagaty w dwóch częściach. Toczona przez japońskich jurystów w latach 1889–1892 dyskusja została rozstrzygnięta przez trzecie posiedzenie parlamentu (druga kadencja) w czerwcu 1892 r. w postaci ustawy odraczającej termin wejście w życie Kodeksu cywilnego z zamiarem dokonania jego kompleksowej rewizji. Rewizja ta miała miejsce w latach 1893–1898 i umożliwiła opracowanie tzw. Kodeksu cywilnego Meiji (jap. Meiji Mimpō), który wszedł w życie w lipcu 1898 r. Patrząc na proces kodyfikacji japońskiego prawa cywilnego, należy jednoznacznie stwierdzić, że tytułowy spór odegrał kluczową rolę w procesie opracowywania nowoczesnego Kodeksu cywilnego.

W rozdziale pierwszym przedstawiono tło historyczno-polityczne oraz dzieje prawnego systemu Japonii do czasu schyłku szogunatu (jap. bakumatsu) i restauracji władzy cesarskiej. Poznanie podstawowych zagadnień z historii Japonii w tym czasie, obfitującej w zmiany ustrojowe, prawne i społeczne, jest bowiem niezbędne do zrozumienia istoty sporu o kształt Kodeksu cywilnego, jak również samej problematyki kodyfikacji japońskiego prawa, zwłaszcza prawa prywatnego. W rozdziale tym wskazano także przyczyny kodyfikacji japońskiego prawa cywilnego, jak również przybliżono podstawowe zagadnienia teoretyczne kodyfikacji prawa w celu wskazania podobieństw i różnic pomiędzy japońską i europejską kulturą prawną, która stała się wzorem dla rządu Meiji w czasie reformy państwa.

Rozdział drugi opisuje pokrótce wszystkie próby kodyfikacji japońskiego prawa cywilnego w latach 1868–1889. Obejmuje on poszczególne okresy obejmujące pierwsze nieudane przedsięwzięcia tłumaczeniowe Ministerstwa Sprawiedliwości, opracowywanie Kodeksu cywilnego imitującego francuski Kodeks cywilny i ostatecznie utworzenie zespołu projektowego pod kierownictwem G. Boissonade'a, który w przeciągu dziesięciu lat przedstawił kompletny projekt Kodeksu cywilnego dla Japonii.

Rozdział trzeci przedstawia rozwój szkół prawa w Japonii ery Meiji, zachowując chronologię ich powstania i hierarchię wpływów w Ministerstwie Sprawiedliwości. Wraz z ogólną charakterystyką szkoły prawa francuskiego, szkoły prawa angielskiego i szkoły prawa niemieckiego zawarta została krótka historia najważniejszych ośrodków akademickich każdej

ze szkół, jak również opis stronnictwa decyzyjnego (jap. dankōha) i stronnictwa odroczeniowego (jap. enkiha), głównych uczestników sporu o kształt Kodeksu cywilnego.

Rozdział czwarty koncentruje się na pierwszym etapie tytułowego sporu, który toczył się pomiędzy kwietniem 1889 r. a kwietniem 1890 r. Cezury czasowe pierwszego etapu wyznacza z jednej strony opublikowana i przedstawiona premierowi Kiyotake Kurodzie krytyczna opinia Stowarzyszenia Jurystów (jap. Hōgakushi Kai) w sprawie projektu Kodeksu cywilnego, z drugiej strony zaś publikacja Kodeksu cywilnego w zakresie prawa majątkowego, hipoteki i dowodów przez gabinet A. Yamagaty.

Rozdział piąty przybliża drugi etap sporu trwający od maja 1890 r. do marca 1891 r. W tym okresie przejściowym gabinet A. Yamagaty promulgował brakującą część Kodeksu cywilnego dotyczącą prawa osobowego i spadkowego, zaś w czasie pierwszego posiedzenia japońskiego parlamentu doszło do pierwszego zwycięstwa stronnictwa odroczeniowego polegającego na wydłużeniu terminu wejścia w życie Kodeksu handlowego o dwa lata, tj. do 1 stycznia 1893 r.

Rozdział szósty koncentruje się na ostatnim etapie sporu od kwietnia 1891 r. do czerwca 1892 r., w czasie którego tytułowy spór uległ zaostrzeniu za sprawą publikacji stronnictwa odroczeniowego i konsolidacji obu stronnictw przed decydującymi debatami na forum drugiego i trzeciego posiedzenia japońskiego parlamentu. Zasadniczo spór o kształt Kodeksu cywilnego, w tym Kodeksu handlowego, został rozstrzygnięty przez trzecie posiedzenie parlamentu na przełomie maja i czerwca 1892 r., kiedy to w Izbie Radców i Izbie Reprezentantów doszło do przegłosowania projektu ustawy o odroczeniu terminu wejścia w życie obu kodeksów o kolejne cztery lata, tj. do 31 grudnia 1896 r.

W rozdziale siódmym zawarto podsumowanie tytułowego sporu oraz zarysowano przebieg prac Komitetu Badawczego ds. Kodeksów (jap. Hōten Chōsa Kai) nad projektem zrewidowanego Kodeksu cywilnego w latach 1893–1898. Na łamach tegoż rozdziału przedstawiono również syntetyczne ujęcie argumentów poruszonych w trakcie sporu o kształt Kodeksu cywilnego oraz wskazano przyczyny zwycięstwa odroczeniowego w oparciu o przeanalizowane opinie prawnych i wydarzenia na forum parlamentu.

W zakończeniu dokonano weryfikacji postawionych tez badawczych, jak również opisano najważniejsze ustalenia niniejszej rozprawy.

Michał A. Pieprzycki